

İklim Krizine Alternatif Bir Çözüm: Büyümeme

Müslüme NARİN¹

Adnan SOYSAL²

Öz

Bu çalışma, ekonomik büyümenin çevresel ve toplumsal etkileri çerçevesinde alternatif bir ekonomik yaklaşım sunan büyümeme (degrowth) akımını incelemektedir. Bu görüş, sınırsız ekonomik büyüme paradigmasının doğal kaynakların sınırlılıkları ve çevresel etkileri göz önüne alındığında sürdürülebilir bir hedef olmadığını öne sürmektedir. Büyümeme akımının gelişimi, güncel durumu, felsefesi ve ekonomik modeli bu makalede bir bütün olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda ilk olarak akımın ortaya çıkışı, tarihçesi ve felsefi temelleri açıklanmıştır. Ardından büyümeme görüşüne benzer bir şekilde çevresel kaygılar ile ekonomik faaliyetlerin düzenlenmesini ön gören sürdürülebilir kalkınma ve yeşil büyüme yaklaşımları ele alınmıştır. Sonraki bölümde bu görüşlerin sundukları politikalar ile büyümeme görüşünün önerileri arasında karşılaştırmalı bir analiz yapılmıştır. Ayrıca, büyümeme akımının ekonomik, toplumsal ve çevresel boyutlarına odaklanılarak, günümüzdeki iklim krizine ve doğal kaynakların tükenmesine yönelik çözüm önerileri tartışılmıştır. Sonuç olarak büyümeme, iklim krizine tepki olarak ortaya çıkan ve ekonomik faaliyetlerin yavaşlatılmasını öneren bir yaklaşım olarak özetlenmiştir. Bu görüş ekonomik büyümenin azalmasının yoksulluk ve eşitsizliği artırabileceği, teknolojik gelişmeleri olumsuz etkileyebileceği ve uygulanabilirliğinin düşük olduğu eleştirileriyle karşılaşmaktadır. Ayrıca büyümeme politikalarının küresel iş birliği olmadan uygulanmasının gelişmişlik farklarını artıracak belirtmektedir. Büyümeme, çevresel krizlere yönelik radikal çözümler sunarken, hükümetler ve uluslararası kuruluşlar yeşil büyüme ve sürdürülebilir kalkınma gibi daha ılımlı yaklaşımları tercih etmektedir. İklim değişikliğinin gelecekteki etkileri, hangi yaklaşımın daha etkili olduğunu gösterecektir.

Anahtar Kelimeler: Büyümeme, İklim Krizi, Ekolojik Ekonomi, Sürdürülebilir Kalkınma, Yeşil Büyüme.

An Alternative Solution to the Climate Crisis: Degrowth

Abstract

This study examines the degrowth movement, which offers an alternative economic approach within the framework of the environmental and social impacts of economic growth. This view argues that the paradigm of unlimited economic growth is not a sustainable goal, considering the limitations of natural resources and environmental effects. The development, current state, philosophy, and economic model of the degrowth movement are discussed as a whole in this article. In this regard, the emergence, history, and philosophical foundations of the movement are explained first. Then, approaches like sustainable development and green growth, which similarly focus on regulating economic activities with environmental concerns in mind, are examined. In the next section, a comparative analysis is made between the policies offered by these views and the proposals of the degrowth movement. Furthermore, focusing on the economic, social, and environmental dimensions of degrowth, potential solutions to the current climate crisis and the depletion of natural resources are discussed. As a result, degrowth is summarized as an approach that emerged in response to the climate crisis and suggests slowing down economic activities. This view faces criticism that reducing economic growth could increase poverty and inequality, negatively affect technological progress, and be less feasible. Additionally, it is noted that applying degrowth policies without global cooperation would exacerbate development gaps. While degrowth offers radical solutions to environmental crises, governments, and international organizations tend to favor more moderate approaches such as green growth and sustainable development. The future effects of climate change will determine which approach is more effective.

Keywords: Degrowth, Climate Crisis, Ecological Economics, Sustainable Development, Green Growth.

¹ Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, muslume.narin@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1476-2802.

² Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, soysal.adnan@hbv.edu.tr, ORCID: 0009-0003-4477-6548.

Bu makaleye atıfta bulunmak için: Narin, M. ve Soysal, A. (2025). İklim Krizine Alternatif Bir Çözüm: Büyümeme. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27 (2), 459-486.

<https://doi.org/10.26745/ahbvuiibfd.1624168>

To cite this article: Narin, M. ve Soysal, A. (2025). An Alternative Solution to the Climate Crisis: Degrowth. *Ankara Hacı Bayram Veli University Journal of the Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 27 (2), 459-486.

<https://doi.org/10.26745/ahbvuiibfd.1624168>

E-ISSN 2667-405X

Araştırma Makalesi
(Research Article)

Geliş Tarihi
(Received)
21.01.2025

Kabul Tarihi
(Accepted)
19.06.2025

Yayınlanma Tarihi
(Published)
18.08.2025

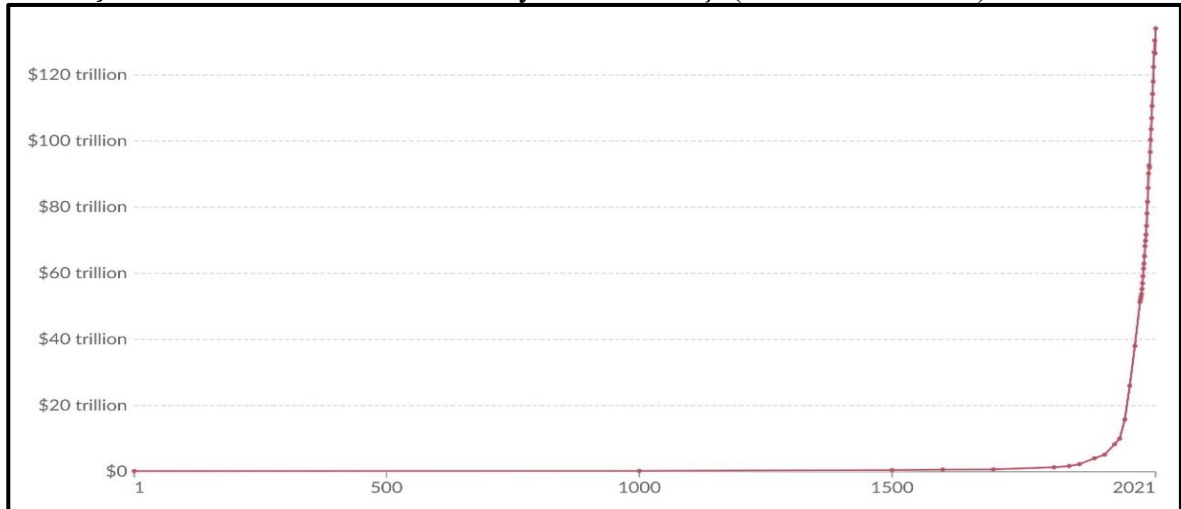

Giriş

“Sınırlı bir dünyada sınırsız büyümenin mümkün olduğuna inanan, deli değilse iktisatçıdır.” diyen İngiliz iktisatçı ve filozof Kenneth E. Boulding, iktisat biliminin en temel isteklerinden biri olan sınırsız büyümenin sınırlı imkânları olan bir dünyada çok da gerçekçi bir hedef olmadığını vurgulamıştır. Dünyamız, çevremiz ve sahip olduğumuz doğal kaynaklar kullanıldığında giderek azalmakta ve yıpranmaktadır. Bu kısıt, elimizdeki imkanları en optimal şekilde kullanmamız için bizi zorlayan temel nedenlerden biridir.

Sanayi devrimi ve sonrasındaki süreçte gelişen teknoloji ve yeni üretim teknikleri insanlığı tarihte hiç olmadığı kadar ileri taşımıştır. Üretilen çıktı miktarının nüfus artışına endeksli olduğu dönemlerde, katma değer oldukça düşük düzeyde kalmıştır. Bu sürecin sonucunda çıktı miktarlarındaki değişimler, üretimi yapan iş gücü miktarının da değişimine endeksli kalmıştır. Örneğin GSYH’nin M.S.1. yılındaki 200 milyar dolar olan düzeyinin, iki katına, yani 400 milyar dolara çıkması 1500 yıl sürmüştür. 400 milyar doların 1 trilyon dolar seviyesini aşması ise kabaca 300 yılı bulmuştur. 1820 yılında ulaşılan 1,3 trilyon dolar seviyesinin 50 katına çıkarak 1999 yılında 65 trilyon dolar seviyesini bulması 180 yıl, bu 65 trilyon doların tekrar iki katına çıkarak 130 trilyon dolara düzeyine ulaşması ise sadece 20 yıl almıştır. Çıktı miktarındaki bu üssel büyüme, Şekil 1’deki uzun dönemli GSYH düzeyi grafiğinde görselleştirilmiş ve artışın ne kadar çarpıcı olduğu gözler önüne serilmiştir (World Bank, 2023). Şüphesiz ki bu eksponansiyel büyüme performansı sanayi devrimi sonrası gelişen teknik imkânlarla ek olarak, sahip olduğumuz kaynakların ve doğal çevrenin her geçen dönemde daha yoğun kullanılmasıyla elde edilmiştir. Bunun sonucunda çevre ve doğal kaynaklar üzerinde oluşan aşırı baskı, artan karbon salınımı, kirlilik gibi faktörler gezegenin ve içinde gelişen doğal yaşamın geleceğini tehlikeye atmaktadır.

Şekil 1. 1-2021 Yılları Arası Dünya GSYH Artışı (2017 Sabit ABD \$)

Kaynak: World Bank, 2023.

Çevre, iklim sorunları ve bunların sebep olduğu çeşitli doğal felaketler 21. yüzyılda insanlığın üstesinden gelmesi gereken en önemli sorunların başında bulunmaktadır. “Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC)”nin IPCC 2023 raporuna göre dünya sanayi devrimi öncesi döneme kıyasla ortalama olarak 1,1 derece ısınmış durumda ve bu ısınmanın geri döndürülemez eşik olan 2 dereceye ulaşmadan tersine çevrilmesi hedeflenmektedir. Bu hedefe göre 1,5 derece kritik değer olarak belirlenmiş olup bu değerın üzerine çıkılmasının engellenmesine uğraşmaktadır (IPCC, 2023).

Çevresel ve iklimsel problemler, insanlığın uzun zamandır farkında olduğu sorunlardandır. Bu sorunların kontrol altında tutulması ve gelecek nesillere yaşanabilir bir doğa bırakılması için pek çok uluslararası anlaşma ve uzlaş yapılmıştır. Ancak hali hazırda kötü giden durumun lehimize değiştiğine dair gözle görülür bir kanıt bulunmamaktadır. Aksine “Dünya Meteoroloji Örgütüne (World Meteorological Organization - WMO)” göre ortalama sıcaklık değerlerinin 1,5 derece kritik seviyesini aşması olasılığı önümüzdeki 5 yıl için %50 düzeyine ulaşmıştır.

İklim değişikliği gibi türümüzün ve yaşadığımız gezegenin geleceğini tehdit eden bir soruna karşı alınan önlemler ve imzaya sunulan uluslararası anlaşmalar, bazı ülkeler tarafından ekonomik kaygılar gözetilerek imzalanmamaktadır. Ekonomik gerekçelerin gezegenin geleceğinden önde tutulması neyin önemli olduğu ve önceliklerimiz konusunda tartışmaların fitilini ateşlemiştir. Bu doğrultuda yeşil büyüme, sürdürülebilir kalkınma gibi pek çok alternatif büyüme vizyonu oluşturulmuştur. Yeşil büyüme, sürdürülebilir kalkınma gibi yaklaşımlara ek olarak ortaya çıkışı 1970’li yıllara dayanan büyümeme akımı da ekonominin daha çevreci ve duyarlı olması konusunda farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Büyümenin sınırları ve çevresel etkileri üzerine felsefî bir temel oluşturan bu düşünce sistemi, iklim krizine ek olarak sürekli büyüyen dünya ekonomisine rağmen krizler, istikrarsızlıklar ve eşitsizliklerden mustarip bir ekonomik sisteme ve toplum yapısına sunduğu alternatifle bu alandaki araştırmacıların dikkatini tekrar çekmeye başlamıştır. Özellikle pandemi döneminde yaşanan koşullar, ekonomik ve sosyal faaliyetlerdeki yavaşlamaların çevre üzerindeki olumlu etkileri büyümeme akımının fikirlerinin test edebildiği doğal bir deney ortamı oluşturmuştur. Bu doğal deneyin sonuçları insanlığın aktiviteleri ile doğaya verdiği zararı gözler önüne sermiş büyümeme akımına olan ilgiyi de arttırmıştır (Ceylan-Ataman, 2020: 98).

Kapitalist sistem ve bu sistemin içinde şekillenen yaşam biçiminin ihtiyaçlarımızı karşılamakta zorlandığını düşünen ve artan ekolojik ve ekonomik istikrarsızlıklardan çıkışın alternatif bir anlayışta olduğunu savunan kişilerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu anlayış kendine farklı alternatif sistemler aramaktadır. Bu arayış çerçevesinde büyümeme akımı, sadece bir ekonomik paradigma

olarak değil, kurumları ve sosyal yapıları olan toplumsal eşitliği, cinsiyet eşitliğini, demokrasiyi ve çevresel sorunları da kapsayan bir düşünce sistemi olarak ön plana çıkmaktadır (Flipo, 2008: 24).

Bu çalışmada sınırsız ve sürekli ekonomik büyüme güdüsüyle şekillenen günümüz ekonomik anlayışına sistemsal bir alternatif olmaya aday olan büyümeme akımı açıklanacaktır. Bu doğrultuda ikinci bölümde bu akımın oluşma sürecinden ve tarihçesinden bahsedilecek, ardından alanda yapılan güncel çalışmalar incelenecek ve bu düşünce sisteminin cari önemi ve yeri ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Üçüncü bölümde ekolojik kaygılar çerçevesinde büyümeme görüşüne alternatif olarak sayılabilecek iki farklı yaklaşım olan sürdürülebilir kalkınma ve yeşil büyüme açıklanacak olup bunların büyümeme görüşü ile farkları ve kıyaslaması yapılacaktır. Ardından büyümeme görüşünün ekonomik teorisi ve temelleri açıklanacaktır. Çalışma sonuç bölümüyle sona erecektir.

1. Nedir Bu “Büyümeme”?

Ekonomik büyüme ve çevre sorunları arasındaki ilişki günümüzde yapılan ampirik çalışmalarla net bir şekilde ortaya koyulmaktadır. Bu çalışmalar ekonomik büyümenin sağlanması sürecinde yapılan faaliyetlerin, özellikle enerji tüketimindeki artışın negatif çevresel etkileri yarattığını göstermektedir. Bu durum bariz bir şekilde açıklanmasına rağmen, genel ekonomik konsensus büyümenin devam etmesi gerektiği yönündedir. Bu görüşe alternatif olarak ortaya çıkan ve ekonomik büyüme gibi kaygıların ikinci plana itilmesi gerektiğini, asıl önemli olanın ise insanlığın ve gezegenimizdeki yaşamın geleceğini tehdit eden ekolojik sorunlar olduğunu savunan fikir akımı büyümeme olarak nitelendirilmektedir (Demaria vd., 2012: 195).

Büyümeme görüşü; ekolojik ve sosyal çevrenin sürdürülebilir ve istikrarlı bir hal almasını sağlamak için bilinçli ve istekli olarak çıktı (throughput) miktarının, harcanan enerjinin ve tüketimin sınırlanması şeklinde tanımlanmaktadır. Burada bahsi geçen çıktı ekonomik süreçlere giren ve çıkan doğal kaynak ile enerji miktarı olarak ifade edilmektedir (Kallis vd., 2015: 2). Bu noktada kavramsal olarak dikkat edilmesi gereken konu, büyümeme görüşünü savunanların ortak yanı, ekonomi kesinlikle büyümemeli veya büyüme kötüdür görüşünü savunmamasıdır. Burada büyümeme kavramı ile vurgulanan insanların ve toplumların refahının sağlanması, eşitsizliklerin ortadan kaldırılması, ekolojik ve doğal dengenin yeniden sağlanması için üretim ve tüketim faaliyetlerinin yavaşlatılmasıdır. Bu vesile ile harcanan enerji ve doğal kaynaklarda bir düşüş ve bu düşüşle ilişkili olarak karbon salınımı, çevresel kirlilik gibi faktörlerde de azalış beklenmektedir. Felsefi olarak baktığımızda ise büyümeme görüşünü insanlığın yaşadığı çevre ve gezegeninin geleceği için bir çeşit inzivaya çekilerek hırslarından arınması, daha minimal istekler ile tüketim kalıplarında zorunlu ihtiyaçların çok fazla dışına çıkılmaması şeklinde özetlenebilir (Tekçe, 2024: 124).

1.1. Büyümemenin Kökenleri: Roma Kulübü, Georgescu-Roegen ve Diğerleri

Fransızca orijini “décroissance” ilk olarak Fransız düşünür André Gorz tarafından 1972 yılında kullanılmıştır. Gorz “Materyalistik üretimin büyümemesi hatta küçülmesi koşulu ile sağlanabilecek yeryüzünün doğal dengesi, kapitalist sistemin varlığı ile birlikte düşünülebilir mi?” sorusunu sorarak sınırsız büyüme, üretim artışı gibi kapitalist hedefler ile gezegenimizin doğal dengesinin aynı anda sürdürülebilir olup olmadığını sorgulamıştır (Akbulut, 2021: 98; Kallis, 2015; Gorz, 1975). Aynı yıl Roma Kulübü tarafından hazırlanan “Büyümenin Sınırları (Limits to Growth)” raporu yayımlanmıştır (Meadows vd., 1972). Bu rapor ile sınırsız ekonomik büyüme paradigmasının sonuçları ilk defa gözler önüne serilmiştir. Meadows raporu olarak da bilinen bu rapor; kirlilik, kaynak kıtlığı ve eko sistemlerin tahribatı gibi pek çok çevre sorununun ana sebebinin ekonomik büyüme olduğunu göstermiştir. Raporun yayımlandığı tarihte büyüme kavramı henüz ortaya çıkmadığı için bunun yerine “sıfır büyüme” ve “sürdürülebilir kalkınma” gibi terimler kullanılmıştır. Buna rağmen Roma Kulübü’nün meşhur çalışması kendisinden sonra büyüme teriminin sıklıkla kullanıldığı pek çok tartışmanın fitilini ateşlemiş ve bu görüşün en büyük dayanak noktalarından biri olmuştur (Cosme vd., 2017).

Nicholas Georgescu-Roegen, Jacques Grinevald, Ivo Rens gibi dönemin önemli düşünürleri büyüme alanındaki tartışmaların yönünü belirlemede etkin rol oynamışlardır. Bu isimlerden ekolojik ekonomi ve biyoekonomi gibi alanların öncüsü sayılan Georgescu-Roegen, Gorz’un ilham kaynağı olarak gördüğü bir isimdir. Bu bakımdan her ne kadar terim ilk olarak Gorz tarafından kullanılmış olsa da büyüme literatüründe bu akımın fikir babası olarak Romen-Amerikalı ekonomist ve felsefeci Georgescu-Roegen gösterilmektedir. Ekolojik ekonomi ve biyoekonomi alanında pek çok önemli çalışması olan Georgescu-Roegen’in çalışmalarının, İsviçreli araştırmacı ve düşünürler Jacques Grinevald ve Ivo Rens tarafından derlendiği ve 1979 yılında yayımlanan “Yarının Büyümemesi: Entropi- Ekoloji - Ekonomi (Demain la Décroissance: Entropie – Écologie – Économie)” isimli eser bu alanda yazılan ilk kitaptır. Büyüme literatüründe olmamakla birlikte Alman-İngiliz istatistikçi ve ekonomist Schumacher tarafından 1973 yılında yayınlanan “Küçük Güzeldir (Small is Beautiful)” isimli kitap da büyüme görüşlerinin alt yapısını oluşturması bakımından önemlidir. Bu çalışması ile Schumacher, Budist ekonomi adını verdiği bir sistemi açıklamaktadır (Schumacher, 1973). Neoliberal ekonomik büyüme modellerini kitabında eleştiren iktisatçı, tüketim artışı ile yaşam standartlarının yükselmesi arasında bir ilişki kurulmasının yanlış bir varsayım olduğunu savunmuş bunun yerine Budist ekonomi adını verdiği minimum tüketim ve maksimum refah anlayışlı bir sistemi savunmuştur (Missemer, 2017: 497).

Schumacher'in çalışması gibi, Georgescu-Roegen'in 1971 yılında yayınlanan çalışması da "Entropi Yasası ve Ekonomik Süreç (The Entropy Law and the Economic Process)" büyüme görüşünün felsefi alt yapısını oluşturan bir metin haline gelmiştir. Bu çalışmada doğal kaynakların ekonomik faaliyetlerde kullanılması ile geri dönülemez şekilde bozulduğu ve bu durumun dünyanın taşıma kapasitesini (dünyanın insan nüfusunun tüketimini tolere etme düzeyini) her geçen dönemde daha fazla azalttığı vurgulanmıştır. Bu durumun sonucunda doğal kaynakların giderek artan tüketime paralel bir şekilde daha fazla bozulması dünyanın insan faaliyetlerini taşıma kapasitesini aşacak ve dünya ekonomisi kaçınılmaz bir çöküş ile yüz yüze gelecektir. Roma Kulübü tarafından hazırlanan "Büyümenin Sınırları" raporu ekonomik çıktı düzeyi ile çevre sorunları arasındaki aynı yönlü ilişkiyi sayısal veriler ile ortaya koyarken, Georgescu-Roegen'in çalışması bu durumu daha detaylı bir şekilde ve felsefi bir düzlemde açıklamıştır (Missemer, 2017). Bu iki araştırmada bahsedilen çevresel felaketler ve doğal bozulmanın önüne geçerek insanlığı bekleyen kaotik gelecekte kurtarma arzusu büyüme görüşünün bu distopik senaryodan bir kaçış olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır (Hickel, 2021: 1107).

1970'li yıllarda popülerliğini koruyan büyüme görüşü, petrol krizinin sona ermesi ve neoliberal görüşlerin 1980'li ve 1990'lı yıllara damgasını vurmasıyla 2000'lerin başına kadar tavan arasına kaldırılmıştır. Bu süreçte konuya ilgi azalmasına rağmen 1993 yılında Fransız çevreci ve aktivist Michel Bernard, 1970'lerde akımın önemli temsilcilerinden olan Girnevald ile iletişime geçerek onu sahibi olduğu Silence dergisinde Georgescu-Roegen hakkında bir makale yazması için davet etmiştir. Bu çalışmada büyüme kavramı pek çok yerde vurgulanmıştır. Bahsi geçen zaman diliminde bunun gibi ufak girişimler dışında çok fazla ön plana çıkamayan büyüme görüşünün büyük kitlelere ulaşması 20. yüzyılın başlarını bulmuştur. Konunun kamuoyunda büyük yankı uyandırması ve halkın ilgisini çekmesi aynı derginin 2002 yılında yayımlanan özel sayısı ile gerçekleşmiştir (Duverger, 2020).

Bugün bildiğimiz anlamıyla büyüme görüşü, sosyal bir düşünce yapısı ve değişim hareketi olarak 2002 yılında Fransa'nın Lyon şehrinde dikkatleri tekrar üzerine çekmiştir. Silence dergisinin büyüme için özel olarak hazırlanan sayısının yayımlanması, görüşün büyük halk kitleleri tarafından benimsenmesini sağlamıştır (Demaria vd., 2012: 195). Önce Fransızca konuşan çevreler tarafından dikkate alınan bu düşünceler, özellikle çevresel konularda hassasiyetleri olan aktivistler, sivil toplum kuruluşları ve toplumsal kesimler tarafından benimsenmiştir. Büyüme görüşünün bir toplum hareketi halini almasını çevre konusunda hassasiyetleri olan bu sosyal gruplar sağlamıştır. Fransa genelinde dikkat çeken bu akım önce kıta Avrupa'sına ardından da bütün dünyaya yayılmıştır. Akımın global bir trend haline gelmesi kavramların İngilizceye çevrilmesine neden olmuştur.

Fransızca bir kelime olan “décroissance”nin İngilizce olarak çevirisi “decline”dir. Decline İngilizcede düşüş anlamına geldiği ve genel olarak kriz ve ekonomik daralma dönemleri ile ilişkilendirilen bir kavram olduğu için kamuoyunun bu yeni sosyal harekete karşı negatif önyargılara kapılmasının önüne geçmek amacıyla çeviri daha politik bir tınısı olan ve bir düşünce sistemine layık bir isim olarak görülen degrowth (büyümeme) şeklinde yapılmıştır (Drews & Antal, 2016: 184).

1.2. Güncel Durum

2002 yılındaki yeniden doğuşunun ardından büyüme görüşü, küresel çapta kabul gören bir fikir akımına dönüşmüştür. Bu akım dünyanın pek çok bölgesinde takipçileri olan bir görüş halini almıştır. Bu görüşün savunucuları düzenli toplantılar, konferanslar ve organizasyonlar ile yaklaşan ekolojik krize karşılık uygulanabilecek politikaları tartışmaktadır. Büyümeme görüşünün küresel ölçekte organize olmuş bir düşünce akımı haline gelmesinin ilk adımı görüşün doğduğu merkez olarak sayılan Fransa’nın Lyon kentinde 2002 yılında “Sürdürülebilir Ekonomik Küçülmeye İlişkin Ekonomik ve Sosyal Çalışmalar Enstitüsü (Institute for Economic and Social Studies on Sustainable Degrowth)”nın kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Endüstriyel ekolojist ve büyüme araştırmacısı olan François Schneider ve Denis Bayon’un kurduğu “Araştırma ve Büyümeme (Research and Degrowth)” isimli akademik organizasyon büyüme alanında düzenlediği seminerler ile akımın uluslararası düzeyde organize olmasına ön ayak olmuştur. Bu doğrultuda ilk “Uluslararası Ekolojik Sürdürülebilirlik ve Sosyal Eşitlik için Büyümeme Konferansı (International Degrowth Conference for Ecological Sustainability and Social Equity)” 2008 yılında Fransa’da düzenlenmiştir. Bu konferans büyüme görüşünün temelleri, sınırları ve çalışma alanları belirlenmesi ve görüşün uluslararası anlamda örgütlenmesi bakımından önem arz etmektedir.

Kapitalizmin verimsizliğinin neden olduğu finansal, sosyal, kültürel, demografik ve çevresel krizlerin tartışıldığı bu konferans ile büyüme akımı bir düşünce sistemi olarak şekillenmiştir. Bu ilk konferansın ardından her iki yılda bir uluslararası büyüme konferansları düzenlenmiştir. Bu konferanslardan en sonuncusu “10. Uluslararası Büyümeme konferansı (10th International Degrowth Congerence)” 2024 yılında İspanya’nın Pontevedra bölgesinde düzenlenmiştir. Konferanslara ek olarak büyüme meclisleri adı altındaki organizasyonlar dünya genelinde bu alanda çalışan insanları bir araya getirmek için çalışmaktadır. Bu meclislerin gerçekleştirdiği 2023 Zagreb toplantısında “Uluslararası Büyümeme Ağı (International Degrowth Network - IDN)” isimli bir organizasyon bu alanda uluslararası iş birliğini pekiştirmek ve dayanışmayı sağlamak amacıyla kurulmuştur. Düzenlenen konferanslar ve güçlü bir ağ ile pekiştirilen büyüme görüşü oldukça organize ve uluslararası mecrada desteklenen bir fikir akımıdır (IDN, 2024). Bunlara ek olarak 2018 ve 2023 yıllarında Avrupa Parlamentosu çatısı altında “Büyüme Sonrası 2018 Konferansı (Post-

Growth 2018 Conference)” ve “Büyümenin Ötesi 2023 Konferansı (Beyond Growth 2023 Conference)” düzenlenmiştir.

Bu etkinliklerin yanı sıra büyüme akımının öncülerinden Fransız ekonomist Serge Latouche 2007 yılındaki “Büyümeme Üzerine Kısa Bir İnceleme (Petit traité de la décroissance sereine)” ve 2009 yılındaki “Elveda Büyüme (Farewell to Growth)” çalışmalarında, Georgescu-Roegen’i büyüme akımının fikir babası olarak nitelendirmiştir. İtalyan büyüme teorisyeni Mauro Bonaiuti de 2014 yılında yayınlanan “Biyoeconomiden Büyümemeye (From Bioeconomics to Degrowth)” adlı kitabında, Georgescu-Roegen’in çalışmalarını büyüme görüşünün gelişiminde bir dönüm noktası olarak nitelemiştir.

2. Büyüsek ama Bu Büyüme Yeşil ve Sürdürülebilir Olsa

Büyümeme, ekonomik büyümeyi hedef alan bir kelime olarak görüldüğü için bu düşünce akımı ile ilk karşılaşmalarında insanlar bunun sadece ekonomik faaliyetlere odaklanan bir teori olduğunu varsaymışlardır. Büyümeme görüşünün ilk ortaya çıkışı ekonomi temelli olup, çıktı miktarı ile enerji tüketimi ve çevresel kirlilik ilişkisine dayanmıştır. Görüş bu vizyonu ile başta ekonomik faaliyetlerin çevre üzerindeki etkilerine yoğunlaşmıştır. Daha sonra geçirdiği evrim ile çok katmanlı bir hal almıştır. Bu süreçte küresel bir hareket haline gelen büyüme, ekonomi dışında sosyal, kurumsal ve politik pek çok boyutu olan bir ideoloji halini almıştır. Örneğin, araba karşıtı ve reklam karşıtı aktivistler, bisikletçi ve yaya hakları savunucuları, organik tarım yanlıları, kentsel büyümeyi eleştirenler ve güneş enerjisi destekçileri, büyümemeyi kendi dünya görüşleri için uygun bir düşünce akımı olarak görüp bu görüşün savunucusu ve temsilcisi olmuşlardır. Çevresel kaygıları olan pek çok toplumsal kesimi bir araya getirmesi bakımından büyüme, sadece ekonomik bir paradigma olmanın ötesindedir (Strunz & Bartkowski, 2018: 1160).

Ekonomik perspektif olarak bakıldığında ise büyüme klasik sınırsız ekonomik büyüme teorilerine bazı kesimlerce radikal sayılabilecek bir alternatif üretmektedir. Daha çok çevresel kaygıları ile enerji ve kaynak tüketimini azaltmaya çalışan bu modele benzer bir şekilde çevresel kaygılar güden ama büyüme ve kalkınmayı da geri plana itmeyen ekonomik görüşler de vardır. Bunlardan en öne çıkanları yeşil büyüme (yeşil ekonomi) ve sürdürülebilir kalkınmadır. Bu görüşlere göre ekonomik büyümeden taviz verilmeden geliştirilecek üretim teknikleri ve uygulanacak regülasyonlar ile çevresel sorunlara yol açmayan bir üretim gerçekleştirilebilir. Bu sayede ekonomik büyüme gerçekleşirken doğal düzendeki bozulmanın da önüne geçilebilir (Kallis, 2015: 1).

2.1. Bu Düzen Böyle Sürmez: Sürdürülebilir Kalkınma

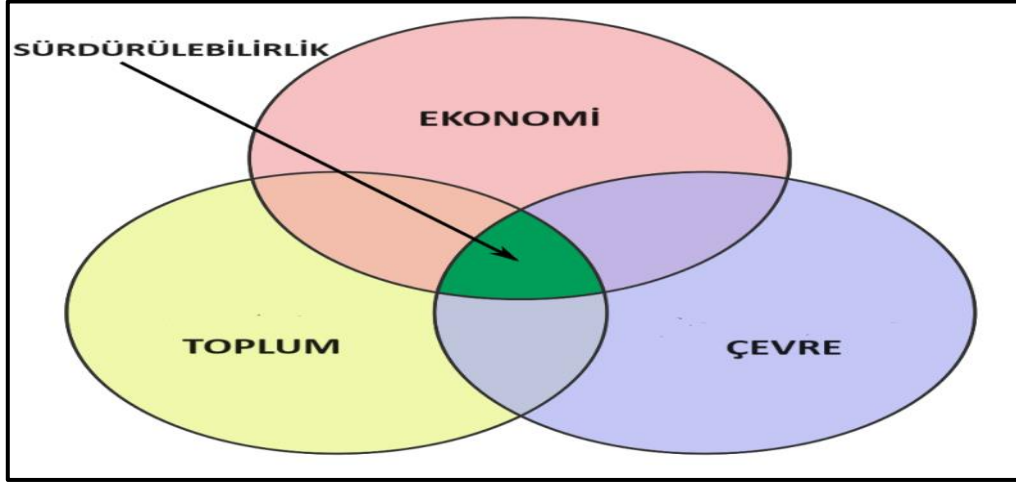
Gelişen üretim tekniklerinin mümkün kıldığı çıktı potansiyelinin yarattığı aç gözlü üretim artışı ve bunu takip eden tüketim çılgınlığı, doğal kaynakların bu üretimi gerçekleştirmek için yarı yokmuşçasına agresif kullanımı ve petrol, kömür gibi fosil yakıtların temel enerji kaynağı olarak kullanılması sanayi devrimi sonrası dünya için oldukça normal sayılan gelişmeler olmuştur. Sınırlı kaynakların bonkörce kullanılması ve artan nüfusun çevre ve doğal kaynaklar üzerindeki baskısı 1900’lü yılların ikinci yarısından itibaren insanlığın dikkatini çekmeye başlamıştır. Bu durumun gelecekte yaratacağı sorunların gündeme gelmesiyle çevresel konular devletlerin ve uluslararası kuruluşların ajandasında yer edinmeye başlamıştır.

Sürdürülebilir kalkınmanın kökenleri Avrupa’da 17. ve 18. yüzyıllarda ortaya çıkan sürdürülebilir orman yönetimi terimine dayanmaktadır. O dönemde yapılan yoğun odunculuk faaliyetlerinin mevcut orman stoku ile gelecekte de sürdürülemeyeceğinin farkına varan İngiliz yazar ve kamu görevlisi John Evelyn yazdığı denemesinde bu durumu açıklamıştır. Sylva isimli eserinde doğal kaynakların insan kaynaklı aşırı kullanımının zararlarından bahseden İngiliz yazar, doğal kaynakların kullanımında sürdürülebilirlik kavramını ortaya atan ilk isimlerden olmuştur. O dönem için bu kavram sadece orman arazilerinin kullanımı ve odunculuk faaliyetleri için kullanılmış bugünkü kapsayıcı ve bütünlük bir sürdürülebilirlik vizyonunun gelişmesi ise 20. yüzyılı bulmuştur (Grober, 2007: 5).

Geçmişte genel olarak orman alanları için kullanılan sürdürülebilirlik kavramı ilerleyen dönemlerde kalkınma ile de birleşerek yeni nesillere de yaşanabilir bir dünya bırakma hedefi haline gelmiştir. Bu hedef kapsamlı olarak “Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (United Nations World Commission on Environment and Development)” tarafından 1987 yılında yayınlanan “Ortak Geleceğimiz (Our Common Future)” isimli raporda açıklanmıştır. “Brundtland Raporu” olarak da bilinen bu raporda, “sürdürülebilir kalkınma” kavramı, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermeden, günümüzün ihtiyaçlarını karşılayan bir kalkınma şeklinde tanımlanmıştır. Bu yönü ile sürdürülebilir kalkınma ekonomik kalkınma, çevrenin korunması ve sosyal refah arasında bir denge bulmaya çalışır (WCED, 1987).

Sürdürülebilir kalkınma vizyonu ekonomik hedeflerin yanı sıra kültürel, toplumsal, demokratik ve eşitlikçi pek çok vizyonu ve daha fazlasını içerisinde barındırmaktadır. Bu vizyon ile insanlığın içinde bulunduğu koşulların tüm boyutları ile iyileştirilmesi, standartların yükseltilmesi ve gelecek nesillere de bu imkanların ve fırsat eşitliğinin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu amaçlara ulaşmak için ekonomi tek başına yeterli olmamakla birlikte önemli bir aşamasını oluşturmaktadır. Bu yönü ile ortaya koyulan ekonomi vizyonu gelecek nesillerin refahını azaltmadan ve onlara yeni çevresel yükler miras

bırakmadan şimdiki neslin refahını korumayı ve arttırmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda bugün gerçekleştirilecek ekonomik büyüme yarınki büyümeyle engel olmamalıdır (Efthimios, 2012).

Kaynak: Dalampira & Nastis, 2020: 228.

Sürdürülebilir kalkınma vizyonuna göre karar vericilerin üç farklı sermayeyi doğru şekilde yönetmesi gerekmektedir. Bunlar ekonomik sermaye, çevresel sermaye ve toplumsal sermayedir. Sürdürülebilir kalkınmanın sac ayağı sayılabilecek bu üç konsept arasında sürdürülebilir bir ekonomik sistem kurmak bu vizyonun hedeflerine ulaşması için hayati önem taşımaktadır (Kortan Saraçoğlu & Saraçoğlu, 2023: 667).

Sürdürülebilir kalkınma vizyonunda toplumsal çevresel ve ekonomik sermayenin önemi vurgulanmakta olup bu sermaye türlerinden özellikle çevresel sermaye geri dönülemez biçimde tahrip edilebilirliği ve sınırlılıkları ile diğer sermaye türlerine göre daha fazla korunması gereken ve özel sayılabilecek bir sermaye türü olduğu belirtilmiştir. Ekonomik gelişiminde bu sermayenin sürdürülebilirliği ile uyumlu şekilde sağlanması gerekmektedir. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri ekonomik alanda gelir eşitliği, fakirliğin azaltılması, hayat standartlarının ve toplumsal refahın yükseltilmesi gibi amaçlar gütmektedir. Bu amaçların gerçekleştirilmesinin yegâne koşulu olarak da ekonominin büyümesi öngörülmüştür. Bu büyüme artışının özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler için hayati önem taşıdığı ve bir bütün olarak insanlığın ileri gidebilmesi için bu daha az talihli sayılabilecek ulusların da gelişmiş ülkeler düzeyine yaklaştırılması istenmektedir. Bu doğrultuda gelişmiş ülkelere finansal ve ayni yardımlara ek olarak teknoloji transferi ve kapasite geliştirme projeleri gibi geri kalmış ülkelerin mevcut durumlarının iyileşmesini sağlayacak destekler BM başta olmak üzere pek çok uluslararası kuruluş tarafından sağlanmaktadır. Ekonomik büyüme ve bu büyümenin çevresel etkilerinin sürdürülebilir kalkınma ile uyumlu olabilmesi için gerekli koşul gelecek kuşakların büyümesinden taviz vermeden, yani kaynakları aşırı kullanıp çevreyi aşırı kirletmeden bu büyümenin sağlanmasıdır. Buna göre geleceğin büyümesi ipotek

altına alınmadığı ve yeni nesillerin refahında bir azalma olmadığı sürece ekonomik büyüme gerçekleşebilir. Bu büyüme sürecinde çevresel yan etkilerin gelecek jenerasyonu olumsuz etkilemeyecek ve geri dönülemez zararlara yol açmayacak şekilde ortaya çıkmasına göz yumulmuştur. Bu doğrultuda bazı durumlarda özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için bir bütün olan kalkınma amaçlarının gerçekleştirilebilmesi amacıyla çevresel sermayenin önceliği ikinci plana atılmıştır (Kasztelan, 2017: 489).

2.2. Doğanın Rengi: Yeşil Ekonomi ve Yeşil Büyüme

Sürdürülebilir kalkınma ekonomik olduğu kadar toplumsal ve çevresel olguları da bir arada barındırmaktadır. Bu doğrultuda kalınma hedefleri içerisinde sosyal, politik, demokratik, eşitlikçi pek çok hedef yer almaktadır. Yeşil büyüme, sürdürülebilir kalkınmanın bu çok yönlü perspektifi yerine doğrudan büyüme ve çevresel faktörler arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Bu doğrultuda yeşil büyüme, ekonomik büyümeye giden aşamaların çevresel olarak sürdürülebilir olduğu bir ekonomik modeli ve politika oluşturma süreçlerini tanımlar. Burada hedef ekonomik büyüme sağlanırken kaynak kullanımı ve negatif çevresel etkilerin bu süreçten ayrıştırılmasıdır (decoupling). Yeşil ekonomi veya çevresel ekonomi literatüründe sıkça kullanılan ayrışma, bu süreçte öne çıkan kavramdır. Büyümeme görüşünün de temel aldığı büyümenin sınırları raporu gibi pek çok çalışma ekonomik büyüme ve ekolojik bozulma arasında negatif bir korelasyonun varlığını ortaya çıkarmıştır. Ayrışma ise bu bağlantının birbirinden ayrılmasını tanımlamakta, diğer bir ifadeyle bir ekonominin çevresel koşullar üzerinde baskı oluşturmadan büyümesi şeklinde açıklanmaktadır. Yani bir nevi çevresel kirlilik ile ekonomik büyümenin birbiri üzerine etkisi olmaması durumudur. Ayrışma literatürde göreceli (kısmi) ve kesin ayrışma olarak iki farklı şekilde tanımlanmaktadır. Göreceli ayrışma durumunda ekonomi büyürken çevresel baskılar da artış göstermektedir ancak bu çevresel kötüleşme ve bozulmalar büyüme oranlarından küçük olmaktadır. Kesin ayrışmada ise ekonomi büyürken çevresel baskılar azalmaktadır. Burada çevresel baskıların ölçülmesi için üretilen çıktıların emisyon yoğunluğu kullanılmaktadır (Mazzai, 2022).

Yeşil büyümenin amacı, çevresel bozulma ve ekonomik büyüme arasındaki ayrışmanın sağlanması ve bu süreçte ekonominin çevresel zararlara neden olmadan büyümesidir. Bu amacın ortaya çıkması büyümeme akımının kökenleri ile benzerlik göstermektedir. İki tarafında ekonomik görüşleri benzer şekilde ekonomik faaliyetlerin çevreye verdiği zararları önleme yönündedir. Bu doğrultuda daha çok toplumsal bir hareket olan büyümemenin aksine yeşil ekonomi ve yeşil büyüme uluslararası kurumlar tarafından ortaya atılmış ve desteklenmiştir (Narin, 2020: 7).

Yeşil büyüme kavramı ilk olarak “Birleşmiş Milletler (BM) (United Nations – UN)”ın çevre ve kalkınma konulu beşinci bakanlar konferansında ortaya çıkmıştır. Bu toplantı sonucunda “Seul Yeşil

Büyüme Ağı Girişimi (Seoul Green Growth Network Initiative)", Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulmuştur. Bu gelişmelerin ardından başta "Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD)" olmak üzere pek çok uluslararası organizasyon yeşil büyüme ve yeşil ekonomiyi gündemlerine almıştır. 2010'lu yıllardan itibaren bu organizasyonlar üyelerine yönelik bu alanda uygulanacak politikalara yönelik teşvikler sunmuş ve bazı konularda çevresel düzenlemelere yönelik bir vizyon ortaya koymuştur.

Yeşil büyüme, diğer kuruluşların yanı sıra BM tarafından da onaylanan, "Yeşil Ekonomi" olarak adlandırılan daha geniş söylemin ve siyasi projenin merkezi bileşenidir. Bu bileşen akademik ve politik söylemde çevresel sürdürülebilirliğin nasıl sağlanacağına ilişkin öne çıkan ütöpik vizyonun temelinde yer almaktadır. Yeşil büyüme stratejisi ile çevreye zarar vermeden hedeflenen büyümenin sağlanması için ayrışmanın gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Yeşil büyüme politikalarında çevresel bozulma ve ekonomik büyüme arasındaki ayrışmanın sağlanması yani ekonominin çevresel zararlara neden olmadan büyümesinin yegâne yöntemi olarak teknolojik gelişme ve enerji üretimindeki dönüşüm ön plana çıkmaktadır. Bu görüşün savunucularına göre teknolojiye yaşanacak gelişmeler ayrışmanın gerçekleşmesini ve mevcut ekonomik ve toplumsal sistem korunurken çevresel sürdürülebilirliğin sağlanabileceğini öne sürüyor. Dolayısıyla yeşil büyüme, aynı anda doğal çevreyi korumayı ve ekonomik büyümeyi ilerletmeyi amaçlamaktadır (Polewsky, 2024: 9).

Yeşil büyüme, temel olarak üretimde kullanılan girdi ve doğal kaynakların verimliliğini arttıran bu vesile ile de doğal kaynakların kullanımı azalırken üretim ve tüketimin artmasına olanak tanıyan daha ileri teknolojilerin geliştirilmesine dayanır. Yeşil büyüme, tüketim kalıplarında ve düzeyinde önemli değişiklikler gerektirmez. Bunun yerine üretim tekniklerinde yaşanacak gelişmeler ve yeni teknolojilerin kullanımı ile verimi arttırır, daha az tüketime gerek olmadan refah düzeyi korunarak çevresel kirlilik düzeylerinde düşüş sağlanır. Diğer bir ifadeyle yeşil büyüme, nüfustaki büyümenin ve kişi başına düşen tüketimdeki artışın eskisi gibi devam edebileceğini, çünkü üretkenlikteki iyileşmelerin toplam kaynak kullanımının artmasını önleyeceğini varsayar. Elektrikli arabalar, doğal kaynak kullanımını azaltmak için daha az su kullanan iyileştirilmiş üretim süreçleri, yenilenebilir enerji sistemlerinin yaygınlaştırılması ile temiz enerji üretimi, fosil yakıtlara bağımlılığın azaltılması gibi bugün çevresel kirliliği azaltmaya yönelik sağlanan bütün teknik ilerlemeler aynı zamanda yeşil büyüme hedeflerine de hizmet etmektedir. Bu ve benzer teknolojiler ve ilerlemeler sayesinde ayrışma hedefi sağlanacak çıktı düzeyleri ve milli gelir artışı sağlanırken çevresel kirlenme baskısı azalacaktır (Kothari, 2014: 363).

3. Zor Zamanlar Zor Kararlar Gerektirir: Büyümeme Ekonomisi

Sürdürülebilir kalkınma ve yeşil büyüme gibi görüşler ekonomik büyümenin bir şekilde sürmesini sağlamaya yönelik vizyonlar ortaya koymaktadır. Buna göre ekonomik büyüme sağlanırken uygulanacak politikalar ile bu büyüme çevreye daha saygılı ve daha yeşil olacaktır. Bu yönde politikalar geliştiren yeni ve çevreci büyüme modelleri büyümeme görüşünü savunular tarafından sıklıkla eleştirilmektedir. Büyümeme takipçileri mutlak büyüme güdüsü ile hareket edilmesinin hatalı olduğunu ve çevresel kaynakların sahip olduğu taşıma kapasitesinin aşılması gerektiğini savunmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma ve yeşil büyüme anlayışında gelişen teknoloji ve yeşil dönüşümler ile büyüme sürecinde doğal kaynaklar üzerinde ek bir baskı yaratılmayacağı öne sürülmesine rağmen bu modellerde her koşulda büyümenin hedeflenmesi ve bu hedeflere çevreye zarar vermeden ulaşılması büyümeme akımının takipçilerine göre çok gerçekçi değildir. Onlar daha kesin ve bazı kesimler tarafından radikal olarak adlandırılan politikalar ile büyümenin değil, çevresel kapasitenin ve doğal kaynakların öncelik olması gerektiğini savunmaktadır.

Büyümeme görüşünün savunucuları sürdürülebilir kalkınma ve yeşil büyüme gibi görüşlerin çevresel düzenin korunması için iyi ama yeterli olmadığını savunmaktadır. Onlara göre bu görüşler, çeşitli nedenlerle büyüme ve çevresel iyileşme hedeflerine bir arada ulaşamayacaktır. Burada eleştirilen kısım kapitalist sistemin normlarının dışına çıkamayan bu görüşlerin ancak sistemin izin verdiği ölçüde çevreye duyarlı olmasıdır. Büyümeme temsilcilerine göre sisteme hizmet eden uluslararası organizasyonlar tarafından desteklenen ve çevresel bir büyüme ve kalkınma vizyonu sunan bu görüşlerin, teknolojik ilerleme ve yenilenebilir enerji kaynaklarını sihirli bir şekilde her şeyin anahtarı olarak görmesi pek gerçekçi değildir (Kallis, 2011: 874).

3.1. Yeşil Büyüme ve Sürdürülebilir Kalkınmaya Karşı Büyümeme

Büyümeme görüşü, sürdürülebilir kalkınma ve onun daha çok ekonomiye odaklanan versiyonu olarak görebileceğimiz yeşil büyüme ile pek çok noktada farklılaşmaktadır. Büyümenin çevresel etkileri ve sınırları üzerine odaklanan sürdürülebilir kalkınma, yeşil büyüme ve büyümeme gibi konseptler ortaya çıkışları bakımından oldukça yakın tarihli olmakla birlikte 2008'deki küresel ekonomik ve mali krizin yanı sıra yaygın küresel çevre sorunlarına bir tepki olarak ilgi gördüler. Bu kavramlardan yeşil büyüme ve sürdürülebilir kalkınma uluslararası arenada BM, OECD gibi uluslar üstü kurumlar tarafından resmi olarak öne çıkartılıp desteklenirken büyümeme akımı toplumsal aktivist hareketlerde ve akademide ön plana çıkmaktadır. Büyümeme uluslararası politika gündemlerinde çok sık temsil edilmemekle birlikte “Avrupa Parlamentosu” bünyesinde gerçekleştirilen “Büyüme Sonrası (2018)” ve “Büyümenin Ötesinde (2023)” konferansları gibi girişimler ile büyümeme araştırmacıları ve politika yapıcılar daha fazla bir araya gelmeye başlamıştır.

Buna ek olarak IPCC'nin 2022 yılı raporunda büyümemeyi, yeşil büyüme alternatif olarak, sosyo-ekolojik dönüşüm için anahtar bir kavram olarak sunmuştur.

Büyümeme, yeşil büyüme ve sürdürülebilir kalkınma gibi konseptler insanlığın refahını korurken veya geliştirirken toplumun enerji ve malzeme üretimini azaltmayı amaçlamaktadır. Büyümeme görüşünün savunucuları bu noktada yeşil büyüme ve sürdürülebilir kalkınma gibi hedeflerin büyümeden taviz vermediği için gerçek anlamda çevresel ve doğa dostu olduğunu düşünmemektedir. Büyümeme görüşünü diğerlerinden ayıran ön önemli konu ayrışmanın, yani ekonomik ilerleme ile çevresel zararların birbirinden ayrılmasının derecesidir. Ayrışma daha önce belirtildiği gibi kesin (mutlak) ve kısmi ayrışma şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Yeşil büyümeyi savunanlar mutlak ayrışmanın mümkün olduğunu savunmaktadır. Buna göre ekonomik gelişme sağlanırken çevresel zararlar ve çevre üzerindeki yük azalabilir. Bu noktada çevreyi korumanın ekonomik büyümeyle uyumlu olduğunu ve hatta teknolojik yenilik ve verimlilik artışları yoluyla ekonomik büyümeyi teşvik etme fırsatı sağladığını vurgulamaktadırlar. Büyümeme görüşünü savunanlar ise ayrışmanın mümkün olmadığını öne sürmektedir. Onlara göre büyümenin ve negatif çevresel etkilerin birbirinden ayrı düşünülmesi çok da mümkün değildir. Bu nedenle inatla sınırsız bir büyüme hayalinin peşinden koşmak ve bu negatif etkileri görerek büyümek için umutsuzca çabalamak gezegenin sınırlarını aşmaya çalışmaktır ki bu durum insanlığı felakete sürükleyecektir (Sandberg vd., 2019: 2).

Büyümeme ve yeşil büyüme görüşünün birbirinden ayrıştığı noktalar, ayrışma konusu ile sınırlı değildir. Büyümeme görüşü ekonomik büyüme alanındaki görüşlerine ek olarak kurumsal, demokratik ve toplumsal vizyonlar da ortaya koymaktadır. Bunlardan en önemlisi kapitalist sistemin eleştirisi ve alternatif arayışlarıdır. Büyümeme görüşünün çevresel krize karşı sunduğu önlemler kapitalist sistem ve günümüz hükümetlerinin idare anlayışı ile uyumlu bir vizyona sahip değil iken Avrupa Birliği (AB), BM ve OECD gibi kuruluşlar tarafından uygulanması desteklenen yeşil büyüme ve sürdürülebilir kalkınma gibi hedefler ise kapitalist sistem ve mevcut yönetim yapıları ile uyumlu bir görüntü çizmektedir. Burada büyümeme görüşünü savunanlar görüşün başarıya ulaşması için tabandan gelecek halk hareketlerine önem vermek ile birlikte politikaların uygulama aşamasında kurumsal olarak dönüşüm geçirmiş demokratik bir merkezi devletin de güçlü bir uygulayıcı olarak başta olması gerektiğini savunmaktadır.

Büyümeme hareketi alternatiflerine göre daha müdahaleci ve reformist bir çizgide yer almaktadır. Buna göre hükümet politikaları ile çevresel düzenlemeler için sert önlemler alınması öngörülmektedir. Buna ek olarak sosyal adalete öncelik verilmesi, ekonomik yapıların değişmesi ile kapitalist sistemden kopuş, kurumsal ve sistemsal reformlar yapılması istenmektedir. Yönetimsel düzenlemelerin yanında tabandan gelecek halk hareketleri ile de ekonomik eylemler üzerindeki

sosyal kontrolün arttırılması, taban eylemi yoluyla yaşam tarzlarını, bilinci, kültürleri ve bireyleri daha az ürün ve enerji tüketimi ile daha yüksek refah düzeyine ulaşacak şekilde yeniden organize etmek hedeflenmektedir. Bu hedefler ile ulaşılmak istenen nokta ekonomi üzerindeki sosyal denetimi artırarak enerji ve çıktı tüketiminin azaltılması, ekonomik büyüme ve refah ilişkisinin birbirinden ayrılması ile büyüme olmadan da refaha erişebilen ve mutlu olabilen bir toplum yaratılmasıdır. Görüşün savunucuları kaynak sınırlarına, sistem değişikliğine ve refaha odaklı eylemler ile bu amaçlarına ulaşmayı arzulamaktadırlar. Büyümeme temsilcileri tarafından amaçlarına ulaşmalarının önündeki en büyük engel kamuoyunun büyümenin sınırları konusunda yeterince farkındalık sahibi olmaması olarak gösterilmektedir. Onlara göre büyük halk kitleleri mevcut durumun vahametinin ve gelecek için öneminin farkında olmamakla birlikte bu konuda herhangi bir araştırma da yapmamaktadırlar. Toplumsal tabandaki bu sıkıntılara ek olarak yukarı tarafta da büyüme öncelikli politikalar yürüten devlet otoritelerinin de bu görüşleri benimsemesi zor olarak nitelendirilmektedir (Wiedmann vd., 2020: 1).

Yeşil büyüme ve sürdürülebilir kalkınma gibi alternatif görüşler ise büyümeme görüşüne göre daha az radikal görülen ve uluslararası camiada genel anlamda kabul gören politika önerileri, yöntemler ve amaçlar içermektedir. Bu görüşlere göre teknik gelişmeler ile ayrışma sağlanabilir ve asıl amaç bu ayrışmanın sağlanmasıdır. Ekonomik büyümeyi sürdürürken çevresel zararlar azaltılmak istenmiştir. Bu amaçla kaynak verimliliği ve yenilenebilir enerji yatırımlarına önem verilmesi tavsiye edilmektedir. Kapitalist sistem ile uyumlu olan bu görüşler devlet sistemlerinde ve toplum anlayışında büyümeme görüşüne kıyasla büyük değişimler ön görmemekle birlikte verimlilik politikalarının uygulanması ve yenilebilir enerji yatırımları ile çevreye yararlı teknolojilerin gelişiminin desteklenmesi planlanmıştır. Bu şekilde önceliğin büyümeye verildiği bir model kurulmuştur ancak büyümeme görüşünü savunan araştırmacılar büyümeyi öncelik haline getiren bu görüşlerinde tıpkı büyümenin kendisi gibi sınırlılıkları olduğunu öne sürmüştür (Wiedmann vd., 2020: 2).

3.2. Yeşil Büyüme ve Sürdürülebilir Kalkınmanın Sınırları

Ekonomik süreçler enerjiyi, kaynakları ve maddeyi ürünlere, hizmetlere ve atığa dönüştürmektedir. Yeşil büyüme ve sürdürülebilir kalkınmanın savunucuları teorik olarak çevreye verilen zararlar ile çıktı miktarının yeterli teknik gelişme ile birbirinden kesin olarak ayrılabilceğini savunmaktadır. Güncel durumda ise bu ayrım kesin (mutlak) ayrışma yerine genel olarak kısmi ayrışma şeklinde görülmektedir. Yani ülkelerde ürün miktarı artarken çevresel bozulmalar da artmaktadır ama bu çevresel bozulmalar çıktı miktarından daha az miktarda artmaktadır. Büyümeme görüşünün mensupları bu durumun gelecekte de aynı şekilde devam edeceğini ve mutlak ayrışmanın yani çıktı miktarındaki artışa karşın çevresel zararların azalmasının asla mümkün olmayacağını

savunmaktadır. Burada yeşil büyüme ve sürdürülebilir kalkınma gibi görüşlerin savunucuları bu durumun teknik gelişme ve verimlilik artışı ile mümkün olacağını ön görmekle birlikte büyümeme görüşünü savunanlar bunun çok gerçekçi bir yöntem olmadığını düşünmektedir. Büyümeme araştırmacılarına göre kaynakları ne kadar verimli kullanırsak, maliyetleri de o kadar düşük olur ve sonuç olarak daha düşük maliyet ile o kaynaklardan daha fazlasını kullanırız. Bu durumun büyümenin özünü oluşturduğunu savunan görüş, işgücü verimliliğindeki artışların istihdamın azalması yerine aksine istihdam artışına, büyümeye ve yeni işlere yol açtığı gibi, kaynak verimliliğindeki artışlar da çıktıyı ve kaynak kullanımını arttıracığını öne sürmektedir. Onlara göre kapitalist ekonomiler daha fazla kaynak ve daha fazla insanı daha yoğun kullanarak büyümektedir ve verimlilik artışının bu süreci hızlandıracağı aşıkardır. Bunu hızlanma sonucunda ise kaynak tasarrufu sağlaması pek olası görülmemektedir (Kallis vd., 2018: 296).

Yeşil ekonomistler yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının ayrışmanın önemli bir adımı olduğunu savunmaktadır. Büyümeme görüşü bu varsayıma kısmen katılarak büyümenin, fosil yakıtlar yerine yenilebilir enerjinin kullanılması ile veya çevreye zararı daha çok olan metallerin kullanımı yerine daha çevre dostu kaynakların üretim süreçlerinde kullanılması ile daha yeşil ve daha temiz olacağını kabul etmektedir. Ancak bu yeni alternatifleri kullanmak ve yeşile dönüşü sağlamak belirli bir kaynak ve zaman gereksinimi ortaya çıkarmaktadır. Büyümeme araştırmacılarına göre verimliliğin en önemli kaynaklarından biri teknik gelişmeyi de mümkün kılan ve yapılan üretimi verimli hale getiren enerji kullanımıdır. Burada tarihsel süreçte en yoğun kullanılan enerji kaynağı ise doğada hazır halde insan kullanımını bekleyen ve doğrudan enerji açığa çıkaran fosil yakıtlardır. Fosil yakıtlar hazır bulunmaları ve doğrudan enerji açığa çıkartmaları bakımından yenilenebilir enerji gibi çevre dostu kaynaklara göre çok daha hızlı ve zahmetsiz şekilde, verimlilik artışı dolayısıyla da çıktı artışı sağlamaktadır. Bu kaynakların kullanımının bir anda kesilmesi iş gücü verimliliğini ve çıktı miktarını düşürecektir. Burada fosil yakıtları bir göl gibi düşünürsek yenilebilir enerji yağmur damllarına benzemektedir. Nasıl su bulmak için bir gölü kullanmak yağmur damllarını tek tek biriktirmekten daha kolaysa fosil yakıt kullanımı da yenilebilir enerji kullanımına göre aynı şekilde daha kolaydır ve daha az yatırım, enerji ve arazi gerektirmektedir. Enerjiyi elde etmek için harcanan enerjinin ortaya çıkan enerjiye oranı, enerji yatırımından elde edilen enerji getirisi (EROI) şeklinde ifade edilmektedir. Bu oran yenilenebilir enerji kaynaklarından elde edilen enerji miktarları için genel olarak 1:10 veya 1:20 şeklindedir. Bu oran kömür ve petrolden üretilen enerjiler için ise 1:50 değerine kadar çıkmaktadır. Buna ek olarak güneş veya rüzgârdan enerji üretmek için arazi kullanımı aynı zamanda gıda üretimi için arazi kullanımıyla rekabet halindedir ve önemli çevresel etkilerle birlikte, aralıklı akışları depolayan altyapılar ve piller için nadir metaller ve kaynaklar kullanılmaktadır. Bu

metallerin çıkarılması pillerin ve depolama tesislerinin kurulması gibi süreçler de çevresel zararlara neden olmaktadır. Kısaca büyümeme görüşü yenilebilir enerjinin yeşil ekonomistlerin savunduğu gibi her şeyi düzelten sihirli bir değnek olmadığı savunmaktadır. Başta bu kaynakları kullanmanın düşük verimliliği olmak üzere arz güvenliği, arazi kullanımı, yatırımların yapılması sırasında gerekli olan inşaat ve alt yapı faaliyetlerinin çevresel yükleri gibi faktörler göz önüne alındığında tek başına yenilebilir enerji kullanımının ayrışmanın anahtarı olmadığı görülmektedir. Özellikle yenilebilir enerji yatırımlarının düşük enerji dönüşü iş gücünün verimliliğini düşürecek ve çıktı miktarını dolayısıyla da büyümeyi aşağı çekecek bir senaryoyu ön plana çıkarmaktadır. Bu senaryo yeşil ekonomistlerin savunduğu yenilenebilir enerji kaynakları ile yüksek büyüme hedeflerini oldukça sınırlamaktadır (Kallis vd., 2018: 296).

Büyümeme savunucularına göre yeşil ekonomistlerin dikkate almadığı bir diğer nokta ise mevcut koşullardaki büyüme oranları ve teknoloji düzeyi ile Paris İklim Anlaşmasında taahhüt edilen 1,5 derece sınırının aşılanacak olmasıdır. IPCC'nin 2022 yılı "Küresel Isınma Özel Raporu (Special Report on Global Warming)"na göre 1,5°C (SR15) olan hedefi, sera gazı emisyonları mevcut şekilde devam ederse, küresel ısınmanın 2052 yılına kadar geri dönülemez eşik olan 2 dereceye yaklaşarak 1,5 derece sınırını geçeceği ileri sürülmektedir. Bu sınırı geçmemek için küresel emisyonları 2030 yılında 2010 yılına kıyasla %45 azaltmak ve 2050 yılında net sıfır emisyonu ulaşmak gerekmektedir. 2 derece sınırının altında kalmak için kişi başına düşen küresel gelirdeki yıllık %1,5 artışa karşın karbon yoğunluğunun her yıl %4,4 azalması gerekmektedir. Sıfır büyüme halinde bile karbon yoğunluğunun %2,9 azalması sağlanmalıdır. Büyümeme savunucuları bu veriler ışığında 1970-2013 yılları arasında karbon yoğunluğundaki yıllık azalışın %1,5 in dahi altında kaldığını ve mevcut teknolojiler ve yenilenebilir enerjiye dönüş ile hem büyümenin artmasının hem de karbon yoğunluğunun azaltımının kritik eşik olan 2 derece sınırına ulaşmadan mümkün olmadığını belirtmektedir. 0 büyüme durumunda bile %2,9 olması gereken düşüşün sağlanması mümkün görülmediği için geri dönülemez ısınma seviyesine ulaşılmadan yeşil ekonomistlerin savunduğunun aksine daha ciddi önlemlerin alınmasını istemektedirler (IPCC, 2022).

Gezegenin karşı karşıya olduğu risklerin yakın zamanda radikal çözümler gerektirmesi yeşil ekonomistleri sınırlayan bir diğer gerçektir. Buna göre teknolojik dönüşüm ve yenilenebilir enerji yatırımları ile büyürken çevre sorunlarını da çözmeyi hedefleyen bu anlayışın önünde bu teknolojik gelişmeyi bekleyemeyecek kadar acil bir sorun bulunmaktadır. Gezegenin sanayi devrimi öncesi döneme göre ortalama 2 derece ısınması geri dönülemez çevresel zararlara neden olacağı için bu durumun gerçekleşmeden önlenmesi hayati derecede önem taşımaktadır. İnsanlığın, mevcut veriler ışığında 21. Yüzyılın 2. Yarısına kadar bu sorunu çözmüş ve global ısınmayı sınırlamış olması

gerekmektedir. Bu durumun aciliyeti teknolojik gelişmelerin veya yeşil enerji dönüşümlerinin uzun zaman alan süreçler olması dolayısıyla mevcut sorunun çözümünde çok da gerçekçi alternatifler olarak görülmemesine neden olmaktadır. Bu zaman sınırı teknolojik gelişmeyi ve yenilenebilir enerji kullanımını ayırışmanın ve çevre sorunlarının çözümü olarak öne süren yeşil ekonomistlerin önüne verimlilik sorunlarının yanında ciddi bir sınır daha çekmektedir (Huesemann & Huesemann, 2011: 44-45).

3.3. Büyümeme Ekonomisi

Büyümeme ekonomisini ele alan literatür oldukça yeni olmasına rağmen, büyümenin sınırları ile ilgili tartışmalar zaman içinde ekonomistler arasında güncelliğini hep korumuştur. Örneğin klasik iktisatçılar ekonomik büyümenin iş bölümünün sınırlamaları veya sınırlı arazi arzı nedeniyle eninde sonunda istemsiz bir şekilde son bulacağını ön görmüşlerdir. Günümüzde neoklasik teoride arz yanlı veya Keynesyen teoride talep yönlü etmenler ile de büyümeyen bir ekonominin temelleri açıklanmaktadır. Buna göre arz yönlü sebepler iş gücü ve doğal kaynakların arzında yaşanacak sıkıntılardan kaynaklanmaktadır. Talep yönlü analizlerde ise ekonominin büyümemesinin en önemli sebebi olarak firmaların yapacağı yatırım harcamalarında bir azalmanın meydana gelmesi gösterilmektedir.

Farklı ekonomik teoriler ekonominin büyümemesi hatta küçülmesi durumunu geçici ve istenmeyen bir fenomen olarak ele almaktadır. Ekonomik dalgalanmaların varlığı kabul edilmekte olup bunun kaynakları incelenmekte ve bu iniş çıkışlara önlem alınmaya çalışılmaktadır. Büyümeme ekonomistlerine göre ise dünyamızın sahip olduğu taşıma kapasitesi ve ekolojik sınırlamalar nedeni ile ekonomik faaliyetlerin kalıcı bir zarara yol açmadan önce yavaşlatılması gerekmektedir. Bu yavaşlama neticesinde ekonomik durgunluk görülebilir. Günümüzde makroekonomik teoriler genel olarak büyümenin kaynaklarına ve bu büyümenin nasıl daha istikrarlı olabileceğini odaklanmış durumdadır. Bu görüşlerin birincil amacı büyüme olurken büyümeme görüşünün amacı ise ekonomik faaliyetlerin çevresel zararları azaltacak şekilde yavaşlatılmasıdır (Kallis vd., 2012: 172).

Büyümeme görüşü adından dolayı kitleler üzerinde negatif bir ön yargı oluşturmaktadır. Bu önyargı ile görüşün amacının ekonomiyi küçülmesi olduğu varsayılmaktadır. Görüşün ekonomik perspektifi ise refahın büyümeden ayrı bir olgu olduğunu kabul etmektedir. Bu kabul neticesinde önceliği doğal sınırlara ve çevresel sağlığa vermektedir. İnsan refahını etkileyen en önemli etkenlerden biri olarak çevresel faktörleri sayan bu görüş çevrenin korunması için enerji tüketimi, çıktı miktarı ve tüketimin sınırlanması gerektiğini savunmaktadırlar. Bu sınırlar neticesinde ekonominin yavaşlayacağını hatta küçüleceğini ön gören bu görüşte ekonominin küçülmesi bir amaç değildir. Yaşanan olası küçülme

çevre için alınan önlemlerin bir sonucudur ancak bu sonuç belirtildiği gibi toplumsal refahı etkilemeyeceği için göze alınabilecek bir gelişmedir.

Büyümeme savunucularının öne sürdüğü ekonomik sistem mevcut kapitalist yapıda pek çok değişiklik ön görmektedir. Günümüzde hâkim olan kapitalist sistemin itici gücü sermaye birikimidir. Bu sermaye birikimi arzusu daha çok üretimi ve bu üretim için reklam ve pazarlama faaliyetleri ile pazar oluşturmaya gerekli kılmaktadır. Bu sayede aslında insan refahına etkisi olmayan yeni ihtiyaçlar ortaya atılıp yeni tüketim kalıpları tüketicilerin zihnine işlenmektedir. Tüm bu faaliyetlerin amacı daha fazla kar elde etmek, bu kar ile daha çok yatırım yapmak ve bu yatırımlar ile bir sonraki dönem daha çok üretip, daha da fazla kar elde etmektir. Süreç bu şekilde her geçen dönem daha fazla sermaye birikimi sağlayacak şekilde sürmektedir. Bu sermaye birikimi arzusu, kar maksimizasyonunu gerekli kılmakta ve bu gerekliliğin sağlanması için kapitalist sistemin aktörleri arasında sert bir rekabet ortaya çıkmaktadır. Bu rekabet sermaye birikimine ve ekonomik büyümeye neden olmaktadır. Bu süreçte yaşanan sert rekabet, üreticilerin en düşük maliyetle en yüksek çıktıyı üretmeye çabalamasına yol açmaktadır. Birinci önceliği kar maksimizasyonu kapitalist üreticiler bu amaçlarına ulaşmak için kolay yolla elde edilen ve bolca bulunan fosil yakıtları enerji kaynakları olarak kullanmaktadır. Buna ek olarak üretim süreçlerinde doğal kaynakları da yenilenme oranlarını göz önüne almadan aşırı şekilde kullanan üreticiler faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan atıklardan da çevresel etkilerini umursamadan en az maliyet ile kurtulmak istemektedir. Bu aşırı rekabet ve kar güdüsü doğal kaynaklar ve çevre üzerinde çok büyük baskılar yaratmaktadır nitekim yaratılan bu baskılar dünyamızın taşıma kapasitesinin zorlandığı ve geri dönülemez çevresel bozulmaların ufukta belirdiği günümüzdeki duruma gelmemizi sağlamıştır.

Büyümeme görüşü dünyanın taşıma kapasitesini ve doğal çevrenin sınırlarını zorlayan kapitalist sistemin yerini alacak bir ekonomik vizyon ortaya koymaktadır. Bu ekonomik sistemin en önemli aktörlerinden biri devlettir. Bu sistemde kamu otoritesi yapacağı düzenlenmeler ile kapitalist sistemin zararlı etkilerini telafi edecektir. Devletin buradaki en önemli görevi gelir adaletinin güvence altına alınmasıdır. Buna ek olarak ekonominin çevreye duyarlı bir şekle dönüşmesi ve tüketim kalıplarının değişmesi için de kamu politikalarının etkin bir şekilde kullanımı ön görülmektedir (Kallis vd., 2018: 296).

Büyümeme teorisinin ekonomik vizyonunda en önemli ve ilk adım üretim faktörlerinin arzının azaltılmasıdır. Burada iş gücü ve doğal kaynakların kullanımının azaltılması öngörülmektedir. İş gücü devlet eli ile çalışma saatlerinin sınırlandırılması sonucunda azalacaktır. Bu azalma neticesinde hane halkı gelirlerinde bir düşüş meydana gelecektir ancak çalışma saatlerindeki bu azalmayı takip eden gelir kaybı dinlenme ve eğlenmeye kalan zamanda bir artışa neden olacağı için tüketicinin toplam

refahı üzerinde negatif bir etki yaratmayacaktır. Daha az çalışan tüketiciler daha az gelir elde edecek ve daha az tüketecektir. Bu durum toplam talepte bir düşüşe neden olacak ve yatırımların azalmasını sağlayacaktır.

Ekonominin yavaşlamaya başlaması ile azalan yatırımlar büyümeme ekonomisine göre net sıfıra ulaşacaktır. Bu durumda yatırımlar sadece var olan üretim faktörlerinin yenilenmesini sağlayacak kadar yapılacak ekstra yatırım yapılmayacaktır. Bu durumun normal şartlarda ekonomide işsizlik yaratacağını belirten büyümeme ekonomistleri devlet eli ile çalışma saatlerinin sınırlanması ile bu sorunun giderileceğini hatta istihdamın artacağını ön görmektedir. Buna ek olarak teknolojik gelişmelerin emeğin verimliliğinden ziyade doğal kaynakların verimliliğine yönelmesi ile emek ihtiyacının devamının sağlanacağını savunmaktadırlar. Burada yatırımların karakteristiğinde de bir değişim ön görülmektedir. Buna göre net yatırımlar sıfır olsa bile sektörler arası yatırım transferleri gerçekleşebilir. Devlet müdahaleleri ve vergilendirmeleri ile çevre için zararlı olan sektörlerden çevre dostu sektörlerle yatırım kaymaları gerçekleşebilir. Bu durumda ekonomi büyümemesine hatta küçülmesine rağmen yatırımların sektörel kayması ile üretim süreçleri daha çevreci bir hal alabilmektedir. Bunun sonucunda daha önce belirtildiği gibi fosil yakıtlardan yenilenebilir enerjiye bir geçiş sağlanır. Yenilenebilir enerji yatırımlarının enerji getirisi (Energy Return on Investment, EROI), fosil yakıtlara göre düşük kaldığı için işgücü verimliliğinde de bir azalma meydana gelecektir. Bu verimlilik düşüşü iş gücüne olan ihtiyacı arttıracığı için büyümeme ekonomistleri, bu durumda sıfır net yatırım durumunda ortaya çıkması beklenen işsizliği önleyeceğini savunmaktadır (Kallis vd., 2012: 172).

Büyümeme ekonomisine göre mevcut kapitalist sistemin daha çevre dostu bir hale gelmesinin bir diğer adımı, tüketim davranışlarının ve bunu takiben üretim yöntemlerinin devlet eli ile değiştirilmesidir. Kamu otoritesine bu doğrultuda pek çok sorumluluk yüklenmektedir. Bu ekonomik anlayışın temelinde gelir adaletinin sağlanması yer almaktadır. Büyümeme ekonomistleri devletin eşit bir gelir dağılımını sağlaması ve bunu güvence altına almasıyla tüketicilerin tüketim kalıplarının değişeceğini öne sürmektedir. Bu görüşe göre devlet uygulayacağı aktif politikalar ile çevresel iyileşmeyi sağlarken servet dağılımını da yeniden düzenleyerek dengeli ve çevre dostu bir dağılım sağlamalıdır. Bu amaçla karbon vergileri, çevresel zarara neden olan faaliyetlere karşı yüksek çevre vergileri, lüks ve aşırı tüketimden ve üretimden alınacak vergiler ve çevresel düzenlemelere uymayanlara uygulanacak caydırıcı cezaların uygulanması savunulmaktadır. Bu uygulamalar ile elde edilen kaynakların, gelir adaletini sağlayacak sosyal politikalara ve çevre dostu üretim sektörlerine yönelik teşviklere harcanması ile toplumsal üretim ve tüketim kalıpları yeniden tasarlanacaktır. Lüks ve aşırı tüketimden alınacak vergiler ve gelir eşitliğinin sağlanması insanları gereksiz tüketimden

uzaklaştıracak ve daha az tüketmeye teşvik edecektir. Toplumun büyük çoğunluğunun birbirine yakın bir gelir düzeyine ulaşması ile gösteriş tüketimi azalacaktır. Üretim kısmında ise alınacak yüksek vergiler ve caydırıcı cezalar ile çevresel zararı yüksek olan üretim faaliyetleri ve sektörler yerlerini devlet tarafından teşvik edilen yeşil ve çevreci sektörlerle ve teknolojilere bırakacaktır. Uygulanacak yüksek vergiler sonucunda üreticiler yeni üretimden ziyade devlet tarafından teşvik edilen ve tüketim kalıpları değişen toplum tarafından da talep edilen, yenileme ve tamir faaliyetlerine odaklanacaktır. Değişen tüketim kalıpları ile ürünler sadeleşecek ve sayısı azalacak, bu durum ekonomilerin bölgeselleşmesini kolaylaştıracaktır. Bölgeselleşmenin teşvik edilmesi ile üretici ve tüketici arasındaki mesafeler ortadan kaldırılması planlanmaktadır. Bu vesileyle lojistik süreçleri ve taşımacılık faaliyetlerinin çevreye verdiği zararların önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

Net tasarrufların da net yatırımlar gibi sıfır olduğu bir ekonomik model planlayan büyümeme ekonomistleri bu modelde elde edilen bütün gelirlerin ve şirket karlarının cari dönemde kullanılması ve geleceğe servet birikimi yapılmaması gerektiğini savunmaktadır. Kapitalist sistemin özünü borç, faiz ve sermaye birikimi olarak gören bu anlayışa göre cari dönemde elde edilen gelirler harcanır ve firma karları bütünüyle hisse sahiplerine dağıtılıp tüketilirse bir sonraki dönem için borcu finanse edecek bir tasarruf meydana gelmeyecektir. Tasarrufun olmadığı ortamda borç ve faiz geliri olmayacak bunun sonucunda sermaye birikimi için bir sebep bulunmayacaktır. Aşırı ve lüks tüketiminde talep edilmediği böyle bir dünyada firmaların sermaye birikimine ve yeni yatırımlara ihtiyacı kalmayacaktır (Kallis vd., 2018: 296-297).

Büyümeme ekonomistleri oluşturdukları model ile çevreye duyarlı, daha az tüketen ancak refahında bir azalma olmayan bir ekonomik düzen ön görmüşlerdir. Bu düzen, tüketim kalıplarının değiştiği, çalışma saatlerinin azaldığı, gelir dağılımının adaletli bir şekilde sağlandığı, tasarrufların, yatırımların ve sermaye birikiminin olmadığı bir düzendir. Bu modelde asıl amaç, çevre üzerindeki yüklerin azaltılması olmakla birlikte uygulanan politikalar sonucunda, net yatırımların sıfır olması, çalışma saatlerinin azalması, tüketim, üretim ve enerji kullanımının düşmesi gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu durum ekonominin küçülmesine veya en azından büyümemesine sebep olmaktadır.

4. Tartışma ve Sonuç

Büyümeme görüşü, dünyamızın içinde bulunduğu iklim krizine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Büyüme ve çevresel kirlilik arasındaki doğrusal ilişkiden hareketle bu görüş, ekonomik faaliyetlerin yavaşlatılmasını önermektedir. Büyümeme sadece bir ekonomik anlayış değil, aynı zamanda pek çok toplumsal çevre tarafından desteklenen bir düşünce sistemidir. Bu görüşün amacı, ekonomideki çıktı miktarı, enerji tüketimi gibi kalemlerin azaltılmasıyla refahta bir azalım olmadan ekonomik inzivaya çekilme, GSYH'deki azalma amaç değil, bu durumun sonucudur.

Sürdürülebilir kalkınma ve yeşil büyüme gibi kavramlara kıyasla daha radikal çözümler sunan büyümeme görüşü, kapitalist sistemin işleyişine alternatif bir model sunar. Ekonomik faaliyetlerle birlikte toplumsal yapıyı da değiştirmeyi öngören bu model, toplumu bütün kurumlarıyla birlikte topyekûn bir restorasyona sokmayı, başta üretim ve tüketim olmak üzere pek çok ilişkiyi düzenlemeyi hedeflemektedir. Önerdiği yüksek devlet müdahalesi ve aşırı uygulamalarıyla, başta özel mülkiyet olmak üzere günümüz kapitalist sistemine bir baş kaldırı niteliğinde değerlendirilen görüşleri ekonomistler tarafından aşırı radikal olarak değerlendirilmekte ve gerçekçi bulunmamaktadır.

Bu görüşe karşı yöneltilen en önemli eleştiriler, geri kalmış ülkelerin küresel kuzey ile aradaki farkı kapatmak için yegâne umudu olan ekonomik büyümenin bu modelde göz ardı edilmesiyle bu ülkelerde yaşayan milyarlarca insanın fakirliğin ve yoksulluğun pençesine itilmesidir. Buna ek olarak görüşün öne sürdüğü politikalar gerçekçilikten uzak bulunmaktadır. Aşırı devlet müdahalesi ve toplumsal pek çok ilişkinin yeniden düzenlenerek kamu eli ile dayatılması çok otoriter ve anti demokratik olarak değerlendirilmektedir. Yatırımların ve üretimin yavaşlatılmasının teknolojik gelişmeyi negatif yönde etkileyeceği ve ileride insanlığın karşılaşabileceği daha ciddi sorunlara karşı savunmasız kalacağımız vurgulanmaktadır. Bu uygulamaların görece yaşı genç olan insan uygarlığının potansiyeline ulaşmasını engelleyen bir görüş olduğu da belirtilmektedir. Çalışma saatlerinin sınırlandırılması ve emeğin veriminin azalmasının işçi sınıfını dezavantajlı hale getireceğini ve toplumsal eşitsizlikleri daha da arttıracaklarını savunan Marksist eleştiriler de bulunmaktadır (Tekçe, 2024: 134). Bunlara ek olarak uygulanacak politikaların küresel bir krize karşı önlem mahiyetinde olması bu politikalara bütün dünya uluslarının aynı özen ile uymasını gerektirmektedir. Belirli bir kesimin bu politikaları uygulaması enerji tüketimi ve çıktı miktarını azaltması eğer bu uygulamaları diğer uluslar da yapmazsa arada büyük bir gelişmişlik farkı ortaya çıkaracaktır. Bu durumda soğuk savaş döneminde uygulanan farklı politikalar neticesinde kapitalist batı bloğu ülkeleri ile sosyalist doğu bloğu ülkeleri arasında oluşan ekonomik ve gelişmişlik farklılıklarına benzer bir durumun büyümeme politikaları uygulayan ve uygulamayan uluslar arasında da görülmesi beklenmektedir. Bu olası durumda soğuk savaş döneminin doğu bloğu ülkelerinin yaşadığı kaderin bir benzerini büyümeme politikalarına bağlı kalan uluslarında yaşayacağı aşıkardır. Bu gerçeklik büyümeme politikalarının küresel çapta uygulanmadığı takdirde uluslar arasındaki gelişmişlik farklarını arttıracaklarını vurgulamaktadır. Bunun neticesinde ülkeler kendi güvenlikleri ve refahları için rakipleri bu uygulamalara geçmemişken büyümeme politikalarını uygulamak istemeyecektir.

Sonuç olarak büyümeme vizyonu çevre sağlığı ve dünyamızın geleceği için artık çok geç olduğunu ve ancak alınacak radikal önlemler ile bu durumun tersine çevrilebileceğini savunmaktadır. Bu önlemler pek çok araştırmacı ve düşünür tarafından ise gerçekçi ve uygulanabilir olmadığı için

eleştirilmekte görüşün savunucuları bir grup hayalci olarak atfedilmektedir. Küresel ölçekte belirli çevreler üzerinde etkili olan büyümeme düşüncesi ulusal ve uluslararası bürokrasinin ise şu an için görüş alanı içerisinde değildir. Hükümetler ve uluslararası kuruluşlar çevresel krizlere karşı daha ılıman önlemler sunan ve ekonomik büyümeden taviz vermeyen yeşil büyüme ve sürdürülebilir kalkınma gibi görüşleri savunmaktadır. İçinde bulunduğumuz yüzyılın sonuna gelindiğinde gözlenecek iklim değişikliği ve küresel çapta ortalama ısınma seviyesi hangi tarafın haklı olduğunu ortaya çıkartacaktır.

Kaynakça

- Akbulut, B. (2021). Degrowth. *Rethinking Marxism*, 33(1), 98-110.
- Bonaiuti, M. (2014). *From Bioeconomics to Degrowth: Georgescu-Roegen's 'New Economics' in Eight Essays*. (Edited by Mauro Bonaiuti), Routledge Studies in Ecological Economics.
- Buch-Hansen, H. ve Nesterova, I. (2023). Less And More: Conceptualising Degrowth Transformations. *Ecological Economics*, 205(2023), 107731.
- Ceylan-Ataman, B. (2020). Ekonomi ve Sosyal Teoride Yeni Bir Paradigma Olarak Büyüme-Me. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 97-108.
- Cosme, I., Santos, R., & O'Neill, D. W. (2017). Assessing the Degrowth Discourse: A Review and Analysis of Academic Degrowth Policy Proposals. *Journal of Cleaner Production*, 149, 321-334.
- Dalampira, E-S., & Nastis, S. A. (2020). Back to the future: simplifying Sustainable Development Goals based on three pillars of sustainability. *International Journal of Sustainable Agricultural Management and Informatics*, 6(3), 226-240.
- Demaria, F., Schneier, F., Sekulova, F., & Martinier-Alier, J. (2012). What is Degrowth? From an Activist Slogan to a Social Movement. *Environmental Values*, 22 (2013), 191-215.
- Drews, S., & Antal, M. (2016). Degrowth: A “missile word” that backfires? *Ecological Economics*, 126, 182-187.
- Duverger, T. (2020). *Degrowth: the history of an idea*. Encyclopédie d'histoire numérique de l'Europe (online), ISSN 2677-6588, published on 22/06/20, consulted on 28/06/2024. Permalink: <https://ehne.fr/en/node/12253>.
- Efthimios. Z. (2012). *Green Growth Versus Sustainable Development*. Recent Advances in Energy, Environment and Economic Development.
- Flipo, F. (2008). Conceptual Roots of Degrowth. First International Conference on Economic Degrowth for Ecological Sustainability and Social Equity, Paris, France, 24 - 28.
- Garcia, E. (2012). Degrowth, The Past, The Future, and the Human Nature. *Futures*, 44(6), 546-552.
- Georgescu-Roegen, N. (1971). *The Entropy Law and the Economic Process*. Harvard University Press.
- Gorz A. (1975). L'idéologie sociale de la bagnole. In *Écologie et politique*, Paris, Éditions Galilée.

- Grober, U. (2007). Deep Roots a Conceptual History of ‘Sustainable Development’. *Discussion Papers / Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung*, 2007-002.
- Gunderson, R. (2018). Degrowth And Other Quiescent Futures: Pioneering Proponents of an Idler Society. *Journal of Cleaner Production*, 198(2018), 1574-1582.
- Herath, A. N. (2016). “Degrowth”; A Literature Review and a Critical Analysis. *International Journal of Accounting & Business Finance*, 1(1), 45-55.
- Hickel, J. (2021). What Does Degrowth Mean? A Few Points of Clarification. *Globalizations*, 18(7), 1105-1111.
- Huesemann, M. H., & Huesemann J. A. (2011). Technofix: Why Technology Won’t Save Us or the Environment, New Society Publishers, Gabriola Island, British Columbia, Canada, ISBN:0865717044, 464 pp.
- IDN (2024). About. International Degrowth Network, <https://degrowth.net/> (Erişim Tarihi: 12.12.2024).
- IPCC (2022). Global Warming of 1.5°C: IPCC Special Report on Impacts of Global Warming of 1.5°C above Pre-industrial Levels in Context of Strengthening Response to Climate Change, Sustainable Development, and Efforts to Eradicate Poverty. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). (2022). Cambridge: Cambridge University Press.
- Joutsenvirta, M. (2016). A Practice Approach to the Institutionalization of Economic Degrowth. *Ecological Economics* 128(C) 23–32.
- Kallis, G. (2011). In Defence of Degrowth. *Ecological Economics* 70(5), 873–880.
- Kallis, G. (2015). The Degrowth Alternative. *Great Transition Initiative*. A Great Transition Initiative Viewpoint.
- Kallis, G., Kerschner, C., & Martinez-Alier, J. (2012). The Economics of Degrowth. *Ecological Economics*, 84, 172-180.
- Kallis, G., Demaria, F., & D’Alisa, G. (2015). Introduction: degrowth. In Degrowth: A vocabulary for a new era (Eds. D’Alisa, G., Demaria, F., Kallis, G.). Routledge, Abingdon, 1–17.
- Kallis, G., Kostakis, V., Lange, S., Muraca, B., Paulson, S., & Schmelzer, M. (2018). Research on Degrowth. *Annual Review of Environment and Resources* 43, 291–316.
- Kasztelan, A. (2017). Green Growth, Green Economy and Sustainable Development: Terminological and Relational Discourse. *Prague Economic Papers, Prague University of Economics and Business*, 26(4), 487-499.
- Kortan Saraçoğlu, I., & Saraçoğlu, S., (2023). Sürdürülebilir Kalkınma ve Sağlık: Türkiye Üzerine Bölgesel Bir Değerlendirme. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 58(1), 667-688.
- Kothari, A., Demaria, F., & Acosta, A. (2014). Buen Vivir, Degrowth and Ecological Swaraj: Alternatives to sustainable development and the Green Economy. *Development*, 57(3–4), 362–375.
- Latouche, S. (2007). *Petit traité de la décroissance sereine*. Paris: Mille et une Nuits.
- Latouche, S. (2009). *Farewell to Growth*. Polity Press, Cambridge.

- Mazzai, A. (2022). Decoupling (emissions from economic growth). Climate Foresights. <https://www.climateforesight.eu/seeds/decoupling-emissions-from-economic-growth/> (Erişim Tarihi: 21.10.2024).
- Meadows, D. H., Meadows, D. L., Randers, J., & Behrens III, W. W. (1972). *Limits to Growth: a Report for the Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind*. New York: Universe Books.
- Mielnik, O., & Goldemberg, J. (1999). The evolution of the “carbonization index” in developing countries. *Energy Policy*, 27(5), 307-308.
- Missemer, A. (2017). Nicholas Georgescu-Roegen and degrowth. *The European Journal of the History of Economic Thought*, 24(3), 493-506.
- Narin, M. (2020). Sürdürülebilir Kalkınma Kapsamında Doğrusal Ekonomiden Döngüsel Ekonomiye Geçiş. *Toprak İşveren Dergisi, E-Dergi*, 128, 4-15.
- Polewsky, M., Hankammer, S., Kleer, R., & Antons, D. (2024). Degrowth vs. Green Growth. A computational review and interdisciplinary research agenda. *Ecological Economics*, 217(1): 108067.
- Romano, O. (2012). How to Rebuild Democracy, Re-Thinking Degrowth. *Futures*, 44(6), 582-589.
- Sandberg, M., Klockars, K., & Wilen, K. (2019). Green Growth or Degrowth? Assessing The Normative Justifications for Environmental Sustainability and Economic Growth Through Critical Social Theory. *Journal of Cleaner Production*, 206, 133-141.
- Sarıöz-Gökten, Y., & Gökten, K. (2023). Büyümeme: İmkân ve Sınırlılıklar. *Memleket Siyaset Yönetim*, 18(40), 281-300.
- Schumacher, E. F. (1973). Small is Beautiful: Economics as if People Mattered. Part I. <https://web.archive.org/web/20140826115607/http://www.ditext.com/schumacher/small/small.html> (Erişim Tarihi: 12.10.2024).
- Strunz, S., & Bartkowski, B. (2018). Degrowth, the Project of Modernity, and Liberal Democracy. *Journal of Cleaner Production*, 196, 1158-1168.
- Tekçe, M. (2024). Sınırsız Büyüme Paradigmasına Yükselen Bir İtiraz: “Büyümeme”. *Ekonomi-tek*. 13(1), 122-139.
- Trainer, T. (2012). De-Growth: Do you Realise What it Means? *Futures*, 44(6), 590–599.
- Van den Bergh, J. C. (2011). Environment Versus Growth — A Criticism of “Degrowth” and a Plea for “A-Growth”. *Ecological Economics*, 70(5), 881-890,
- Vazquez-Brust D. A., & Plaza-Úbeda, J. A. (2021). Green Growth Policy, De-Growth, and Sustainability: The Alternative Solution for Achieving the Balance between both the Natural and the Economic System. *Sustainability*. 13(9), 4610.
- Zoellick, J. C., & Bisht, A. (2018). It's not (All) about Efficiency: Powering and Organizing Technology from a Degrowth Perspective. *Journal of Cleaner Production* 197(2), 1787-1799.
- WCED (1987). *Our Common Future*. Report of the World Commission on Environment and Development, Sustainable Development GOALS, Oxford, New York, Oxford University Press.

Wiedmann, T., Lenzen, M., KeyBer, L. T., & Steinberger, J. K. (2020). Scientists' warning on affluence. *Nature Communications*, 11(1), 3107.

World Bank (2023). Data. World Bank Data, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD> (Erişim Tarihi: 10.11.2024).

Extended Summary

Environmental and climate issues are among the greatest challenges humanity faces in the 21st century. The world has warmed by 1.1 degrees compared to the pre-Industrial Revolution period, and the goal is to halt this increase before reaching the critical threshold of 2 degrees. However, recent studies indicate that current policies are insufficient. Without more serious measures, the 2-degree critical threshold will be surpassed before the end of this century, irreversibly disrupting the global ecological balance. At this point, activists, politicians, thinkers, and civil society organizations aware of the danger demand more concrete steps and policies to address this serious issue. A group of thinkers sharing these concerns argue that slowing down economic activities is the most critical step to solving climate and environmental problems. According to these advocates, economic concerns take precedence over environmental priorities, and the root cause of today's climate and environmental issues lies in the relentless pursuit of economic growth. They claim that without prioritizing the environment and nature over the economy, the climate crisis cannot be resolved. This movement, advocating such an approach, is known as the degrowth movement or ideology.

This study explores the relationship between economic growth and environmental and social sustainability, focusing on degrowth as an alternative economic approach. The climate crisis, depletion of natural resources, and environmental degradation demonstrate the unsustainable nature of current economic growth models. Degrowth, emerging as a response to this unsustainable system, is examined in depth in this study. The historical development, fundamental principles, and application areas of the degrowth ideology are addressed, and its differences from other environmentally-focused economic models such as sustainable development and green growth are discussed. Degrowth argues that the paradigm of limitless economic growth produces harmful consequences for both the environment and society. Post-Industrial Revolution economic growth, supported by technological advances, has relied on the intensive exploitation of natural resources and the environment. This growth model has led to increased carbon emissions, environmental degradation, and pollution. Kenneth Boulding's statement, "Anyone who believes that unlimited growth is possible in a finite world is either a madman or an economist," summarizes the fundamental philosophy of degrowth. According to this view, the use of resources and the environment exceeds the planet's capacity to regenerate itself. Ignoring these natural boundaries and continuing economic activities unchecked leads to irreversible damage to the ecosystem. Thus, current growth models and economic frameworks pose a significant threat to the planet's already strained ecological balance. In this context, the study highlights the limitations of the current growth paradigm and explains how, according to degrowth advocates, an environmentally sensitive economic system should be designed and implemented. The roots of degrowth lie in the 1972 report *The Limits to Growth* by the Club of

Rome. This report comprehensively revealed the environmental damage caused by unrestricted economic growth and the risks of resource depletion. By providing clear data and outcomes, the report demonstrated the connection between economic growth and environmental pollution. While the term "degrowth" had not yet been coined at the time, the report's emphasis on "zero growth" and "sustainable development" sparked subsequent discussions that eventually led to the widespread use of the term degrowth. Scholars such as Nicholas Georgescu-Roegen further shaped the philosophical foundations of degrowth. Georgescu-Roegen emphasized that economic activities irreversibly deplete natural resources, threatening the planet's carrying capacity. In the early 2000s, the degrowth movement reemerged in France and has since gained global support. Today, the movement holds regular conferences and gatherings to discuss policies to address the ecological crisis, with its proponents viewing degrowth as a key solution to climate change. Degrowth not only questions the limits of economic growth but also calls for a societal and environmental transformation. This ideology posits that slowing down economic activities and limiting consumption can achieve environmental sustainability. Advocates of degrowth argue that the approach targets not only environmental concerns but also social equality, democracy, and improving quality of life. According to this view, people's well-being should be ensured through balanced resource use and social equality rather than through production and consumption increases. Degrowth proponents highlight the positive environmental effects observed during the pandemic-induced economic slowdown as evidence supporting their perspective. During this period, reduced economic activity allowed nature to temporarily recover, demonstrating the potential benefits of a degrowth model. The study also compares degrowth with other economic approaches such as sustainable development and green growth. Sustainable development aims to minimize the environmental and social impacts of economic growth while ensuring future generations inherit a livable world. It emphasizes achieving economic development today without compromising future well-being. Green growth, on the other hand, argues that economic growth can be decoupled from environmental damage and that efficient technologies can enable environmentally friendly economic models. Proponents of green growth claim that technological advancements can simultaneously support economic growth and environmental protection. However, degrowth advocates criticize these approaches for maintaining economic growth as a primary objective and argue that they fail to provide effective solutions to the climate crisis. Compared to sustainable development and green growth, degrowth offers a more comprehensive and radical solution to environmental crises. This approach acknowledges the limits of economic growth and proposes building an economic system that does not harm the environment or society. The fundamental principles of degrowth include reducing energy consumption, limiting the use of natural resources, and curbing production activities. Advocates emphasize the importance of ensuring income equality, preventing overconsumption, and promoting environmentally friendly production processes. They also stress the need for strong regulatory roles for governments. Degrowth presents itself as an alternative to the structural problems of the capitalist system. The profit-maximization and capital accumulation inherent in capitalism lead to overexploitation of natural resources and environmental destruction. Degrowth seeks to break this cycle by transforming

consumption and production patterns. Some of the policies proposed include reducing working hours, taxing luxury consumption, encouraging local production systems, and transitioning from fossil fuels to renewable energy sources. Enhancing energy efficiency and adopting eco-friendly practices are also central to achieving environmental sustainability.

The study addresses criticisms of degrowth as well. Some economists argue that the radical nature of degrowth could hinder economic progress, especially in developing countries where economic growth is essential to reducing poverty. Additionally, the implementation of degrowth policies on an international scale is seen as a significant challenge. Nonetheless, degrowth advocates contend that without challenging the boundaries of the current economic system, environmental and social issues cannot be effectively resolved. In conclusion, the degrowth perspective has emerged as a response to the climate crisis our world is facing. Based on the direct relationship between growth and environmental pollution, this perspective advocates for the slowing down of economic activities. Degrowth is not merely an economic approach but also a system of thought supported by various social circles. Its aim is to achieve economic moderation by reducing factors such as output levels and energy consumption, without compromising overall well-being. A decrease in GDP is not the goal but rather a consequence of this approach.

To enable environmental improvements and allow the ecological system to recover before it is too late, the degrowth perspective offers a radical transformation proposal. Compared to concepts like sustainable development and green growth, degrowth provides more radical solutions and proposes an alternative model to the functioning of the capitalist system. This model envisions changing not only economic activities but also the entire societal structure. It aims for a comprehensive transformation of society, addressing various relationships, particularly in production and consumption. However, the feasibility and realism of this perspective remain contentious. While degrowth holds significant potential as an alternative to address environmental crises, its compatibility with existing economic and political systems raises questions about its applicability. Degrowth poses important questions about how humanity should respond to environmental and social crises. In the future, the answers to these questions will be shaped by collective action and international cooperation.